



Lise Specht Petersen

..... KORT FORTALT

FRIVILLIGE GRØNNE KRÆFTER

SAMARBEJDE MED FRIVILLIGE PÅ DET GRØNNE OMRÅDE

FRIVILLIGE GRØNNE KRÆFTER - SAMARBEJDE MED
FRIVILLIGE PÅ DET GRØNNE OMRÅDE

Lise Specht Petersen, Center for forskning i Idræt,
Sundhed og Civilsamfund.

Udgivet af Center for forskning i Idræt, Sundhed og
Civilsamfund, Institut for Idræt og Biomekanik, SDU,
2018.

ISBN 978-87-93669-31-4 (trykt version)
ISBN 978-87-93669-32-1 (pdf)

Fotos:

Lise Specht Petersen: 1, 8, 11 og 14 (1. sp.).
Jan Ebbensgaard: 7, 9, 10, 13 (1. sp.) og 15.
Bente Hansen: 14 (2. sp.).
Colourbox.dk: 4, 5, 6, 13 (2. sp.), 16, 17 og 19.



FAABORG-MIDTFYN
KOMMUNE



FAXE KOMMUNE



NORDEA
FONDEN

SAMSPILLET MELLEM DEN FRIVILLIGE OG DEN KOMMUNALE SEKTOR

De seneste år er der eksperimenteret med et tættere samspil mellem den frivillige og den kommunale sektor, og der er store forventninger til, at samspillet både vil fremme det frivillige engagement og øge kvaliteten i en række kommunale indsatser.

Formålet med dette forskningsprojekt har været at generere viden om de mange eksperimenter og blive klogere på fordele og ulemper ved samspillet.

Projektet er gennemført fra 2015 til 2018 og har omfattet fem kommuner: Odense Kommune, Faaborg-Midtfyn Kommune, Faxe Kommune, Rudersdal Kommune og Aarhus Kommune. Såvel kommunerne som Nordea-fonden har givet økonomisk støtte til forskningsprojektet.

Projektet har et stærkt tværfagligt sigte – på tværs af den frivillige og den offentlige sektor og på tværs af samfundsområder. Projektet består både af en forskningsdel og en formidlingsdel.

1. For det første er der gennemført en undersøgelse af den kommunale politik på området. Både i form af en spørgeskemaundersøgelse af alle danske kommuners politik og konkrete indsatser og ved interviews med politikere og ledende embedsmænd i de nævnte kommuner.
2. For det andet er samarbejdet mellem kommunerne og foreninger og frivillige kortlagt, idet der i både 2016 og 2018 er gennemført en spørgeskemaundersøgelse af a) kommunale institutioner, centre og indsatsers samarbejde med foreninger og frivillige og b) en spørgeskemaundersøgelse af foreningers samarbejde med kommunale institutioner.
3. For det tredje er der gennemført dybdegående analyser af 17 cases, hvor kommune og civilsamfund samarbejder: Samarbejdet på skoleområdet, flygtningeområdet, det grønne område, det sociale område, sundhedsområdet, kultur- og fritidsområdet samt om borgerinddragelse i lokalsamfund.
4. For det fjerde er undersøgelsens analyser formidlet til både praktikere og forskere i form af tre brugerkonferencer, fremlæggelse af undersøgelsens resultater på fem videnskabelige konferencer, Kort Fortalt publikationer til praktikere, videnskabelige artikler, halvårslige møder med de fem kommuner, omkring 50 oplæg og foredrag samt mange interviews til medier.

Abstract

De senere år har der i mange danske kommuner været et stigende fokus på at skabe flere grønne byrum med plads til forskellige former for fællesskaber for borgerne samt bedre natur- og vandmiljø i lokalsamfundene. Mange kommuner inddrager frivillige i etablering og vedligeholdelse af byhaver eller andre rekreative oaser i byen eller i landområder. En væsentlig grund til, at kommunerne samarbejder med frivillige aktører på det grønne område, er de begrænsede økonomiske ressourcer, som kommunerne har til rådighed for gennemførelsen af sådanne by- og naturpleje projekter. En anden væsentlig grund er et ønske fra kommunens side om at få flere aktive borgere, som tager del i og ansvar for naturpleje og forbedringer af naturen.

Formålet med denne undersøgelse har været at se på, hvad der kendetegner disse forskellige typer af samarbejde med frivillige på det grønne område.

Undersøgelsen bygger på to forskellige typer af samarbejde med frivillige i Odense Kommune samt i Faxe Kommune. Den første type samarbejde handler om vandløbspleje, hvor frivillige lystfiskere på Fyn og på Sjælland samarbejder med de kommunale forvaltninger, bl.a. om etablering af gydebanks for havørreden. Den anden type af samarbejde handler om en reetablering af Klosterhaven i Odense med planter og lægeurter, hvor kommunen i 2013 rekrutterede frivillige borgere til dette samarbejde. Odense Kommunes hensigt hermed var både at skabe nye fællesskaber på tværs af borgergrupper, der havde lyst til at bidrage til en forskønnelse af Klosterhaven som et af byens grønne byrum – og at få løftet en kommunal opgave uden at skulle investere mange ressourcer heri.

Undersøgelsen tegner et billede af, hvordan disse forskellige typer af samarbejder etableres og foregår i praksis med fokus på de kommunale medarbejders henholdsvis de frivilliges oplevelse af disse samarbejder og udbytte heraf. Analysen har indkredset tre spørgsmål og tematikker, som har betydning, for hvor velfungerende og udbyt-

terigt samarbejdet opleves af begge parter. Disse tema-tikker handler om betydningen af, hvem der er initiativ-tager til samarbejdet, og om i hvilken udstrækning der er tale om et interessefællesskab mellem kommunens og de frivilliges forestillinger og forventninger til samarbejdet. Endelig handler det også om de frivilliges indflydelse og medbestemmelse, samt i hvilken udstrækning de har mulighed for at tage ejerskab i forhold til projekterne.

Analysen viser, at det spiller en afgørende rolle, om det er de frivillige eller den kommunale forvaltning, der tager initiativet til samarbejdet. Både i forhold til hvad samarbejdet kommer til at handle om, og hvordan det foregår i praksis. Men også i forhold, hvor velfungerende samarbejdet opleves af medarbejderne i den kommunale forvaltning og af de frivillige.

For det andet viser analysen, at det har betydning for det konkrete udbytte af samarbejdet, om dette etableres på baggrund af et specifikt behov eller særlig interesse hos de frivillige - hvilket i høj grad er tilfældet for de frivillige i vandløbspleje-projekterne i Faxe og Odense Kommune - eller om indholdet ikke er defineret eller rammesat på forhånd - hvilket var tilfældet i samarbejdet med frivillige i Klosterhaven i Odense.

For det tredje peger analysen på, at de frivilliges indflydelse og medbestemmelse i forhold til planlægningen og gennemførelsen af projekterne har betydning for deres motivation, engagement og ejerskabsfølelse i samarbejdsprojekterne. I Faxe Kommune er vurderingen, at de frivillige lystfiskeres indsats, erfaringer og kompetencer bidrager til udviklingen og gennemførelsen af kvalificerede projekter, som kommunen ellers ikke ville have mulighed for at gennemføre i det omfang, det sker, og at kommunen (trygt) kan lade de frivillige lystfiskere varetage en lang række opgaver, fordi de frivillige er så dedikerede i deres bestræbelser og interesser i forhold til at forbedre vandløbsforholdene og besidder viden om, hvordan det skal gøres. I Odense Kommune er der ligeledes tale om, at de frivilliges initiativ og indsats i samarbej-

det har betydet, at de har gennemført vandplejeprojekter, som givetvis ikke ville være blevet udført, med mindre de frivillige havde taget initiativet til og deltaget heri. Men den vigtigste grund til at indgå samarbejde med de frivillige i vandløbsprojekterne er ifølge den kommunale medarbejder i Odense Kommune at få flere aktive borgere, som tager del i og ansvar for naturpleje. I forbindelse med samarbejdet om Klosterhaven i Odense har de kommunale medarbejdere ligeledes oplevet et stort engagement hos de frivillige, men samarbejdet har imidlertid også været særdeles udfordrende og ressourcekrævende - både for forvaltningen og for de frivillige. Grunden hertil var dels, at der ikke lå en klart defineret opgave af, hvad de frivillige helt præcist skulle lave i Klosterhaven, og dels at kommunens kommunikation med de frivillige var uklar og de frivilliges indbyrdes kommunikation var vanskelig pga. af forskellige forventninger. Efter dannelsen af foreningen Klosterhavens Venner i 2015 og i takt med, at opgaven er blevet klarere defineret har samarbejdet med de frivillige i Klosterhavens Venner udviklet sig i en mere positiv retning. Samarbejdet er nu mere velfungerende og de frivillige har taget ejerskab til projektet - både indadtil og udadtil.



■ Baggrund

Igennem de senere år er der rundt omkring i landets kommuner blevet etableret forskellige former for samarbejde med foreninger og andre frivillige aktører, der handler om at løse konkrete miljø-forbedrende indsatser på det grønne område. Nogle samarbejdsprojekter etableres på baggrund af, at borgere henvender sig til kommunen, mens andre samarbejder opstår på kommunens initiativ, hvor kommunen rekrutterer de frivillige. Baggrunden for etableringen af disse forskellige samarbejder eller frivillighedsprojekter handler om flere forhold. For det første kan de have rod i et ønske om, at kommunens borgere bliver betydningsfulde deltagere i fællesskaber. For det andet kan disse projekter også tage afsæt i, at kommunen har behov for at få løst en række konkrete opgaver eller udfordringer, der handler om naturpleje eller vedligeholdelse af kommunens grønne byrum og arealer, uden at de økonomiske udgifter dertil øges. Nogle af disse opgaver eller projekter kan frivillige - hvad enten der er tale om frivillige fra en forening eller individuelle frivillige - være med til at løfte i det omfang, det giver mening for dem.

De erfaringer, som kommunerne gør sig med disse forskellige typer af samarbejdsprojekter, varierer meget, og samarbejdet synes at fungere bedre i nogle sammenhænge og samarbejdsprojekter end i andre. I nogle projekter opleves samarbejdet mellem de frivillige og kommunens ansatte som særdeles meningsfuldt og som en gevinst for begge parter, mens samarbejdet på andre områder er mere udfordrende set fra den kommunale forvaltnings perspektiv. Tilsvarende kan de frivillige aktører opleve samarbejdet som mere eller mindre meningsgivende og velfungerende, hvilket påvirker deres engagement og motivation for at involvere sig i frivilligt arbejde - på den korte eller lange bane.

Hensigten med denne undersøgelse har været at se på, hvad der karakteriserer forskellige typer af samarbejder og samarbejdsformer på det grønne område samt hvilke forhold, der ligger til grund for, at nogle samarbejder fungerer bedre end andre.

■ Samarbejde på det grønne område

By- & Kulturforvaltningen i Odense Kommune har igennem de senere år etableret forskellige typer af samarbejde med foreninger og frivillige på det grønne område. Eksempler på samarbejdsprojekter på det grønne område er bl.a. etablering af et "Græsnings- og Høslætslaug", et samarbejde med jægere om "Måge-Råge projektet" og et samarbejde om Odense Byhave. Derudover har By- & Kulturforvaltningen etableret et samarbejde med frivillige i Klosterhaven i Odense, der handler om en reetablering af haven, som den oprindeligt har set ud med planter og lægeurter. Samarbejdet med de frivillige i Klosterhaven startede på kommunens initiativ og resulterede i 2015 i dannelsen af foreningen "Klosterhavens venner". Endelig har man i Odense Kommune samarbejdsprojekter med frivillige lystfiskere, der handler om vandløbspleje og restaurering med fokus på forbedring af fiskebestanden i de fynske vandløb. I Center for Plan og Miljø i Faxe Kommune samarbejder man ligeledes med frivillige lystfiskere fra foreningen 'Pionerer i Vandløbspleje' (PIV), som er optaget af at forbedre vandmiljøet og fiskebestanden (og hermed fiskemuligheder og turisme) i de sjællandske vandløb.

Denne undersøgelse bygger på tre cases i form af to samarbejder, der handler om vandløbspleje i henholdsvis Odense Kommune og i Faxe Kommune og samarbejdet i Odense Kommune om reetableringen af Klosterhaven i Odense.



■ Forskningsspørgsmål

Undersøgelsen af disse samarbejder har fokuseret på tre spørgsmål. For det første har undersøgelsen set på, hvad kommunernes samarbejde med de frivillige handler om, samt hvordan samarbejdet gennemføres i praksis. For det andet har undersøgelsen set på, hvem der er initiativtager til samarbejdet, og hvilken betydning det har for samarbejdet, om initiativet kommer fra de frivillige eller fra kommunen. I forlængelse heraf er det undersøgt, hvilken betydning det har, om samarbejdet opstår på baggrund af en specifik interesse hos en forening eller en gruppe borgere, eller om samarbejdet etableres med det formål at løfte en specifik kommunal opgave. For det tredje har undersøgelsen set på, hvad der karakteriserer samarbejdsrelationerne mellem de kommunale medarbejdere og de frivillige aktører. Og i forlængelse heraf hvem det er, der tager *ejerskab* for samarbejdsprojekterne - både indadtil og udadtil. Med afsæt i undersøgelsen af disse spørgsmål diskuteres det, hvilket udbytte og potentiale de forskellige typer af samarbejde rummer, men også hvilke udfordringer og vanskeligheder, der er forbundet med disse samarbejder set fra forvaltningens såvel som de frivilliges perspektiv.

■ Hvad handler samarbejdet om, og hvordan foregår det i praksis?

Vandplejeprojekterne

Grunden til, at man for tiden restaurerer så mange vandløb, er, at man tilbage i 1950'erne til 1970'erne begyndte at rette vandløbene ud, idet det var nemmere at styre markerne, når vandløbene var lige frem for bugtede. Igenem de senere år er man imidlertid blevet optaget af at gen-sno de lige vandløb, således at vandløbenes fiskebestand og øvrige biodiversitet forbedres. Derudover handler det om at få tilført noget hårdt substrat til bunden, fordi der ikke er så mange dyr, der kan leve i den meget sandede bund, og hvor ynglef forholdene for fiskene er dårlige, når der ikke findes steder, de kan skjule sig. De vandmiljøplejeprojekter, som frivillige samarbejder med Faxe Kommune og Odense Kommune om, handler om at forbedre havørredens betingelser for at gyde, hvilket foregår ved, at man lægger sten og grus ud, således at der skabes gydebanker. Men stenene udgør desuden vigtige levesteder for mange rent-vands-insekter i vandløbene.

"Man har meget fokus på ørreden (...) den gyder på det, vi kalder gydebanker, som er sådan en grus-blanding. Og når vi siger grus, så snakker vi om de her forskellige sten på 1-2 cm og op til 4-5 cm. Det er det, vi mener med grus. (...) Så kommer ørreden svømmende og så slår den med halen, hvilket man kalder, at den står og banker og gyder der. De lægger æggene, så de falder ned mellem stenene, og så er de ligesom beskyttet fra at blive spist af alt muligt andet. Der skal så stadig være god vandstrømning, for at de bliver gennemiltet. Der må ikke falde sand ned, og der må ikke dækkes til." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

I Odense Kommune har man bl.a. samarbejdet med frivillige om vandplejeprojekter i Pilebækken og ved Vejrup Å ved Markhaven. De frivillige er medlemmer i lokale lystfiskerforeninger og Vandpleje Fyn.

I Center for Plan og Miljø i Faxe Kommune har man primært fokus på de vandløb, som løber ud i Østersøen og Præstø Bugt, og her foregår planlægningen af vandløbsprojekterne i tæt samarbejde med sportslystfiskere fra foreningen Pionerer i Vandløbspleje (PIV), som desuden er medlem af Fishing Zealand.

De frivillige lystfiskere færdes ofte langs vandløbene i kommunen, hvor de bl.a. foretager årlige optællinger af gydebanker og af ørredyngel i vandløbene. På baggrund heraf opnår de frivillige et unikt kendskab til vandløbenes udvikling, hvilket er til stor gavn, når de konkrete projekter skal udformes og gennemføres. De frivillige deltager aktivt med at udlægge grus og stenmateriale i vandløbet på nøje planlagte steder, der skal skabe flere gydebanker for ørreden.

I Faxe Kommune holdes der årlige møder med PIV, hvor de frivilliges idéer og forslag til nye projekter i de vandløb, som har brug for 'en kærlig hånd', diskuteres.



"Hidtil har det udviklet sig i retning af, at vi bliver inviteret til at komme med et oplæg til nogle vandløbs-restaurerings- eller vandplejeprojekter. Det bliver vi typisk i februar måned. (...) Og så har vi jo været rundt med vores viden til vores lokale vandløb og kigge lidt her og lidt der, og så er vi kommet med et oplæg til 5-10 eller 12 projekter rundt omkring i kommunen." (Frivillig lystfisker og medlem af PIV, Faxe Kommune, april 2016).

Udførelsen af de konkrete vandløbs-restaureringsprojekter kræver, at der tages kontakt til de lodsejere, der ejer jorden omkring vandløbene. Og her er det ofte de frivillige, der tager den direkte dialog med lodsejerne forud for gennemførelsen af projekterne.

"Han (den frivillige) kan snakke med folk og virkelig berolige dem, selv de sureste landmænd." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

Om end det er kommunens ansvar, er det, som det fremgår af ovenstående citat, kommunens erfaring, at kommunikationen er lettere, når det er de frivillige lystfiskere, der tager den indledende dialog med lodsejerne. Både af praktiske hensyn, fordi det er dem, der færdes ude ved vandløbene til daglig og ofte kender lodsejerne, og fordi mange lodsejere har det svært med "henvendelser fra kommunen".

"Normalt er kommunen ikke dem, man ser komme ind og hjælper folk. Det er jo altid dem, der er det besværlige bureaukrati, når man ringer i telefonen. Så det at man ikke starter op med at ringe og sige, at man kommer fra kommunen (...) Det kan faktisk være en kæmpe hjælp, at PIV har været der inden os. Hvis de ikke kender noget til lodsejerne eller af en eller anden grund har et dårligt forhold, hvilket jeg ikke har oplevet før, så tager vi selvfølgelig kontakt, det er der ikke noget problem i. Men ofte er det ikke nødvendigt, fordi det har PIV allerede gjort." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).



VANDPLEJE FYN

Vandpleje Fyn er en sammenslutning af 26 fynske sportsfiskerforeninger under Danmarks Sportsfiskerforbund, der arbejder for en øget fiskebestand, en øget artsrigdom og en øget biologisk diversitet i de fynske vandløb og tilhørende vandløbsnære arealer.

FISHING ZEALAND

Fishing Zealand er et projekt, som består af flere forskellige samarbejdspartnere, hvor Danmarks Sportsfiskerforbund, sjællandske kommuner samt frivillige lystfiskere arbejder sammen med lokale virksomheder og turistorganisationer om at udvikle bæredygtig lystfisketurisme og forbedre fiskemulighederne i regionen.

I de tilfælde, hvor større uoverensstemmelser skulle optræde, er det naturligvis kommunens ansvar, og her går de kommunale medarbejdere ind og tager kontakt til lodsejerne i forhold til de endelige aftaler om gennemførelsen af projekterne.

”Samtidig skal man også huske på, at når vi laver de her projekter, så er det kommunens ansvar. Det er os, der søger tilladelse, det er os der lægger hovedet på blokken for at det er, som vi siger, det skal være. Hvis der så sker et eller andet, eller det går galt, eller en eller anden landmands dræn bliver ødelagt, eller noget svømmer over pga. noget, vi har lavet, så er det os, der har erstatningspligten og ansvaret. Derfor skal vi jo være med ude og se, at det bliver gjort ordentligt.” (Medarbejder i Odense Kommune).

Klosterhavens Venner

Det arbejde, de frivillige udfører i Klosterhaven, handler om at beplante Klosterhaven, som den oprindelig har set ud. Men derudover arbejder de frivillige også med en formidling af, hvilke planter der er tale om, ved at sætte skilte op med planternes navne til glæde for havens besøgende.



”I 2005 lavede en havearkitekt en plan over haven, og hvordan den kunne komme til at se ud med de gamle lægeplanter i en overkommelig plan. Og det er den plan, vi simpelthen går helt slavisk efter – vi helmer ikke før den er nøjagtig, som hun har sagt. (...) Men da planen var lavet færdig, og det kostede mange penge, så havde kommunen jo ikke en krone, så der kunne ikke blive nogle planter.” (Frivillig i Klosterhaven, maj 2016).

Formålet med foreningen ”Klosterhavens Venner”, som blev dannet i 2015, er at gøre Klosterhaven synlig ved at formidle havens historie og beplantning – også ved særlige begivenheder og events. Foreningens medlemmer varetager i dag genetableringen af Klosterhaven med de oprindelige planter og lægeurter, som den omtrent så ud, da den sidste munk forlod klostret i 1571, og en formidling af, hvilke planter der findes i haven ved at lave en skiltning heraf.

Derudover har de frivillige en ambition om at invitere til særlige arrangementer for borgere og turister i Klosterhaven.

Initiativtagere til samarbejdet - og betydningen heraf

Når de frivillige tager initiativ til samarbejdet

Initiativet til det vandplejeprojekt, som blev gennemført ved Pilebækken i Odense Kommune, kom fra to frivillige, som kontaktede Odense Kommune, fordi de havde et forslag til et projekt om en genopretning af Pilebækken.

”Det startede med, at to frivillige lystfiskere – en fra Odense Sportsfiskerklub og Vandpleje Fyn skrev et pænt brev til os om, at de havde kigget på Pilebækken. De synes, det var et meget spændende vandløb, der havde et rigtig godt potentiale. Og de havde lavet et rigtig fint materiale. De havde skrevet nogle sider, og havde nogle billeder. De spurgte, om de kunne få lov til at lave det her projekt.” (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

I Odense Kommune mente man, at det var et rigtig fint idéoplæg, som man besluttede at arbejde videre med. En medarbejder fra By- og Kulturforvaltningen fortæller herom.



”Det vi startede med, da vi fik henvendelsen, ud over selvfølgelig at sige tak, det var, at vi internt kiggede på, om det her overhovedet kunne lade sig gøre. Så inden vi gik ud og lovede de frivillige noget – jamen var det noget, vi var interesseret i at arbejde videre med her i kommunen. Havde vi pengene til det, og hvordan skulle det finansieres? Det brugte vi faktisk nogle måneder på, hvor de frivillige var på standby, kan man sige. De var meget tålmodige, og vi havde så lovet at holde et møde efterfølgende. Det inviterede vi dem så til. Vi tog simpelthen ud på stedet og snakkede om, hvad de havde af ønsker for det her vandløb. Og hvad havde vi som kommune af ønsker at få lavet i vandløbet.” (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

De ansatte i Odense Kommune mødtes personligt med de frivillige ude ved vandløbet Pilebækken, som projektet handlede om. Her kunne de tage snakken om, hvilke ønsker de frivillige havde, og hvordan man i kommunen mente, at dette kunne forenes med de øvrige behov og interesser, som forvaltningen er forpligtet til at varetage. Mødet faldt særdeles positivt ud og skabte et godt fundament for at arbejde videre med projektet:

"De havde meget fokus på fiskene, det var ligesom deres interesse i det, hvor jeg jo som biolog tænker på andre vandløbsdyr og i det hele taget den dynamik, man kan få i et vandløb. Så vi havde selvfølgelig lige nogle ting, der skulle sammenstilles. De var superengagerede, de her lystfiskere. (...) Og det første møde – jamen det forløb simpelthen så fint. Jeg tror, at vi var ude og gå rundt i det her vandløb i to timer." (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

Oplevelsen af de frivilliges store engagement og kvalificerede projektidéer havde stor betydning for, at Odense Kommune også efterfølgende har indgået i en positiv og konstruktiv dialog med to andre frivillige lystfiskere om mulige samarbejdsprojekter. Dette er et billede, der går igen i Faxe Kommune, hvor en medarbejder udtrykker det på følgende vis:

"De frivillige har masser af ideer til, hvad de kunne tænke sig udført, og de går langs vores vandløb 20 gange oftere, end vi gør, så de har en meget bedre ide om, hvad der rører sig, om noget trænger, om noget er helt galt, og hvor noget er super godt." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

I Faxe Kommune er man igennem de senere år blevet enige om en form for struktur for samarbejdet, hvor kommunen indkalder til et årligt møde, hvor de frivillige har mulighed for at komme med forslag til konkrete projekter.

"Vi har sådan aftale om, at kommunen kalder til et opstartsmøde i løbet af februar-marts hvert år. Så har de (frivillige) samlet en række projektforslag til os, og så gennemgår vi det og ser på det." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

Denne form for struktur på samarbejdet har vist sig at være hensigtsmæssig, men samtidig viser analysen, at der er tale om en tæt og uformel dialog.



Når kommunen rekrutterer de frivillige

Samarbejdet med frivillige om Klosterhaven i Odense adskiller sig fra samarbejdet om vandløbsprojekterne, ved at dette samarbejde blev etableret på kommunens initiativ. Baggrunden for, at man i Odense Kommune i 2013 tog initiativet ved at indbyde borgere til et informationsmøde om et muligt samarbejde med frivillige i Klosterhaven i Odense, var dels et ønske om at skabe nye fællesskaber for borgerne, og dels en forventning om, at man ikke behøvede at lægge så mange økonomiske ressourcer heri.

"På det tidspunkt har man fra Odense Kommunes side gerne ville have nogle fællesskaber i det grønne område. Og man har samtidig set, at der er nogle meget fine steder, som bare ikke bliver passet godt nok, og hvor man ikke ønsker at kaste flere penge i det. Så det er sådan lidt at stå på to ben – vi vil rigtig gerne have nogle fællesskaber, men vi vil faktisk også godt have noget, der er pæner, uden at det koster mere." (Medarbejder i By- og Kulturforvaltningen i Odense Kommune, februar 2016).

Kommunen havde planlagt informationsmødet med forskellige oplæg, hvor en historiker fortalte om klosterbygningens og havens historie og en naturvejleder holdt oplæg om lægeurter. Intentionen var at lokke mange borgere til, som sammen skulle få gode ideer og lyst til at "tage arbejdshandskerne på".

"Kommunen annoncerede i ugeavisen, satte plakater op og var rundt at dele invitationer ud til de omkringliggende husstande, og de ansatte havde en forestilling og forventning om, at der ville komme en masse borgere, som var motiverede for at lægge frivillige kræfter i Klosterhaven." (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

Forventningen om, at der dukkede mange borgere op blev indfriet, men de frivilliges interesser viste sig at være meget forskellige. Hvad der siden mere præcist skulle foregå og på hvilken måde var imidlertid langt fra formuleret eller defineret fra kommunens side. I interviewene giver både de kommunale medarbejdere og de frivillige udtryk for, at dette besværliggjorde opstarten af samarbejdet, og at mange divergerende opfattelser og forestillinger blandt de borgere, der meldte sig på banen, var et problem i forhold til den videre proces for samarbejdet.

"Der har vi så ikke været tydelige i, hvad det videre forløb skulle være. Der var nogen, der troede, at de kun skulle idegenere, og så ville vi udføre det. Hvor vi tænkte, at dem der blev hængende, var dem, der godt kunne tænke sig at lægge mere arbejde i det end det." (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

Såvel medarbejderne i By- & Kulturforvaltningen som de frivillige oplevede, at de første mange møder var præget af en del uoverensstemmelser og stridspunkter i forhold til de fremmødtes forventninger, og det kommunen umiddelbart havde forestillet sig, der skulle ske. En af medarbejderne i forvaltningen reflekterer i interviewet over, at de i kommunen ikke har været tydelige nok omkring deres forventninger eller forestillinger overfor de fremmødte borgere:

"Folk har forventet, at de kunne sige, at de gerne ville have flere roser, og så ville vi plante flere roser. (...) Vi, der har siddet med det, vi har været så meget inde i denne her tanke omkring frivillige på det grønne område, at vi har vidst, at det gør man andre steder – det kan man sagtens. Og det har vi været forsigtige med at sige højt, for vi skulle ikke trække ned over hovedet på folk, at de skulle arbejde i haven. Men vi vidste godt, at vi kunne få folk derhen." (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

Ligeledes havde de frivillige en oplevelse af, at opstartsforløbet var præget af, at der var rigtig mange mennesker, der hver især ville noget meget forskelligt, og at man ikke havde den store forståelse for hinandens perspektiver.



"Vi har været til mange møder. Vi snakkede frem og tilbage, og vi var rigtig mange mennesker, der var interesserede." (Frivillig i Klosterhaven, maj 2016).

På de tidlige møder blev de frivillige, som tilkendegav interesse, fordelt i to grupper i forhold til, om de interesserede sig for at "få jord under neglene" henholdsvis for formidlingsdelen. Det voldt store udfordringer i forhold til få samarbejdet til at fungere. I dag er der tale om en forening, som står samlet for projektet i Klosterhaven, som kalder sig "Klosterhavens Venner".

Særligt imellem de to grupper, som man havde opdelt de frivillige i - en plante- henholdsvis en formidlingsgruppe - var der ifølge de frivillige i Klosterhaven store uoverensstemmelser og mangel på forståelse.

"Der var slet ingen forståelse. (...) Og der var ikke nogen af os, der havde forstand på ... altså, der står fx slangerod, hvordan ser den ud? Og vi bladrer og bladrer, og den ser sådan ud. Den skal stå der. Nå, jamen sådan var det. Det var ikke løgn. Det var meget, meget frustrerende at stå der. Og så den meget lille forståelse for, at når vi så holdt møder, at vi ikke kunne præsentere, hvor alle planterne var. Og det kunne vi ikke." (Frivillig i Klosterhaven, maj 2016).

Der gik knap tre år efter det første informationsmøde, som kommunen indkaldte til i 2013, før det lykkedes at nå frem til en model, hvor foreningen "Klosterhavens Venner" blev dannet, og hvor foreningen indgik en samarbejdsaftale med By- og Kulturforvaltningen i Odense Kommune.

■ Samarbejdsrelationerne mellem de frivillige og de kommunale medarbejdere

Tæt samarbejde uden formalisering

Analysen viser, at samarbejdet med de frivillige om vandplejeprojekterne i Odense Kommune og i Faxe Kommune først og fremmest er kendetegnet ved, at de kommunale medarbejdere mødes med de frivillige ude ved de vandløb, som samarbejdsprojekterne handler om. Her taler de om hvilke konkrete muligheder og udfordringer, der er, grundigt igennem på kryds og tværs, hvorefter de sammen lægger en plan for, hvordan projektet bedst gribes an, samt hvem der gør hvad.

"Det er jo ikke et formaliseret samarbejde, som er beskrevet i forhold til, hvem der gør hvad..." (Frivillig lystfisker og frivillig i PIV, april 2016).

Der er tale om et uformelt samarbejde, der ikke er kontraktliggjort på nogen måde, men samtidig er samarbejdet karakteriseret ved en klar rollefordeling, som har vist sig at være hensigtsmæssig for begge parter.

Derudover giver de kommunale medarbejdere både i Faxe Kommune og i Odense Kommune udtryk for, at samarbejdet med sportslystfiskerne har stor værdi for kommunen som helhed. I Faxe Kommune nævner den kommunale medarbejder desuden, at de ressourcer og mandetimer, som de frivillige lægger i projekterne sparer kommunen for en del arbejde. Derudover bidrager de frivillige til en reel faglig diskussion i kraft af deres konkrete viden om de enkelte vandløb fra deres færden ude ved vandløbene og i kraft af de kurser, som sportslystfiskerne deltager i.

Formaliseret og kontraktbaseret samarbejde

Vejen henimod en samarbejdsaftale i forhold til Klosterhaven var - som det er fremgået ovenfor - en lang og besværlig vej. Af interviewene med tre medarbejdere i By-

og Kulturforvaltningen og med de frivillige i Klosterhaven fremgår det tydeligt, at samarbejdet har været svært, og at der var store vanskeligheder forbundet med etableringen af et velfungerende samarbejde mellem kommunen og de forskellige grupper af borgere i Klosterhaven.

"Der har været masser af udfordringer, og kommunen har lært masser af det. Men det har vi andre så også." (Frivillig i Klosterhaven, maj 2016).

Udfordringerne bestod både i forskellige forventninger til samarbejdet og kommunikationen herom mellem kommunen og de frivillige, men også internt i gruppen af frivillige. Opdelingen af borgerne i en plante- og en formidlingsgruppe viste sig at være en stor udfordring i forhold til at få samarbejdet til at give mening for flere af de frivillige.

De vanskeligheder, der var forbundet med etableringen af samarbejdet med de frivillige i Klosterhaven, handlede om flere forhold. For det første var kommunens kommunikation med de frivillige præget af uklarhed i forhold til, hvad man mere konkret forventede sig af samarbejdet med de frivillige.



"Altså, jeg tror, der har været noget kommunikation, der har været rigtig svært for os. Særligt fordi, der ikke er nogen, der har prøvet det før i Odense. (...) Men frivillige er bare (...) altså sådan nogle ildsjæle er jo ikke til at styre (...), det er nogen, der skal komme helt af sig selv. Og det har været den store udfordring i det her projekt. Vi startede helt forkert. I princippet skulle vi have været så frække at sige, at nu lukker vi haven. Og så have håbet på, at der kom nogen og sagde, at det ville de ikke være med til. Men det var slet ikke det, som var dagsordenen." (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

For det andet var de grupper af borgere, der dukkede op til det første informationsmøde, meget forskellige i forhold til hvilke interesser og ønsker, de hver især havde i forhold til den "opgave" som den kommunale forvaltning ønskede at frivillige enedes om og fik ejerskab for.

"Men her har vi egentlig inviteret folk og antaget, at de fra dag et var ildsjæle uden egentlig at fortælle, hvad de skulle være ildsjæle i. Og det har vi brugt meget lang tid på, at få - ikke at få dem ensrettet, men at få dem til at tale samme sprog, sådan så alle de her forskellige helt

fantastiske ideer de har, at de arbejder sammen om at løse dem, i stedet for at de – det er jo folk, der ikke kender hinanden og bare det her med at tale pænt til hinanden og have respekt for hinanden. Det har været svært. Og det, tror jeg, vil være ligegyldigt, hvor man går i gang.” (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

Samarbejdet om Klosterhaven har ikke alene været et udfordrende samarbejde, hvad angår kommunikationen og dialogen på de indledende møder, men i høj grad også efterfølgende i forhold til en koordinering og præcisering af, hvem der skulle gøre hvad i haven, på hvilke måder og i hvilke tempi.

”Formidlingsgruppen... den blev ved med at presse på, når vi havde møder. Og det kunne ikke nytte noget, at de ikke vidste, hvad planterne hed, fordi de skulle lave skilte. Altså de var langt forud for deres tid. Vi var dybt frustreret over, at vi ikke kunne finde ud af, hvad der var i nogen af de 20 bede. Da var vi ved at opgive lidt, fordi det var slet ikke samarbejde. Det var ikke morsomt.” (Frivillig i Klosterhaven, maj 2016).



En af medarbejderne i forvaltningen giver udtryk for, at dialogen mellem de forskellige borgere indbyrdes var så vanskelig, at der var behov for, at kommunens ansatte var med til at opsætte nogle `spilleregler´ imellem de to grupper, der havde hver deres dagsorden i forsøget på at få folk til at tale sammen på en ordentlig måde.

Med afsæt i de erfaringer, man har gjort sig i Odense Kommune reflekterer en medarbejder i interviewet over, hvad hun - set i bakspejlet mener, at de burde have gjort fremfor det, de valgte at gøre i Klosterhaven.

”Hvis jeg skulle starte det her projekt nu, så ville jeg have taget fat i Byhaven og høre, om der var nogen hos dem, som kunne tænkte sig at folde sig ud nede i Klosterhaven og gøre noget dernede. Simpelthen fordi så har man en struktur, og man har nogen, der kender hinanden i forvejen og nogen, der er vant til at tale sammen. Og sætte dem i gang med en opgave ville være meget nemmere. Og det kan godt være, at Klosterhaven ville komme til at se anderledes ud, end den gør i dag, men spørgsmålet er, om det gør noget. Det er også det, vi i det grønne område



skal tænke over – hvis vi tager frivillige ind, så skal vi altså også slippe kontrollen. Vi skal lade dem gøre, hvad de vil, fordi de skal ikke have en kvalitetshåndbog og styre det, som vores gartnere gør. Så får vi også 3F på nakken, ved vi.” (Medarbejder i Odense Kommune, februar 2016).

De frivilliges viden, erfaring og motivation

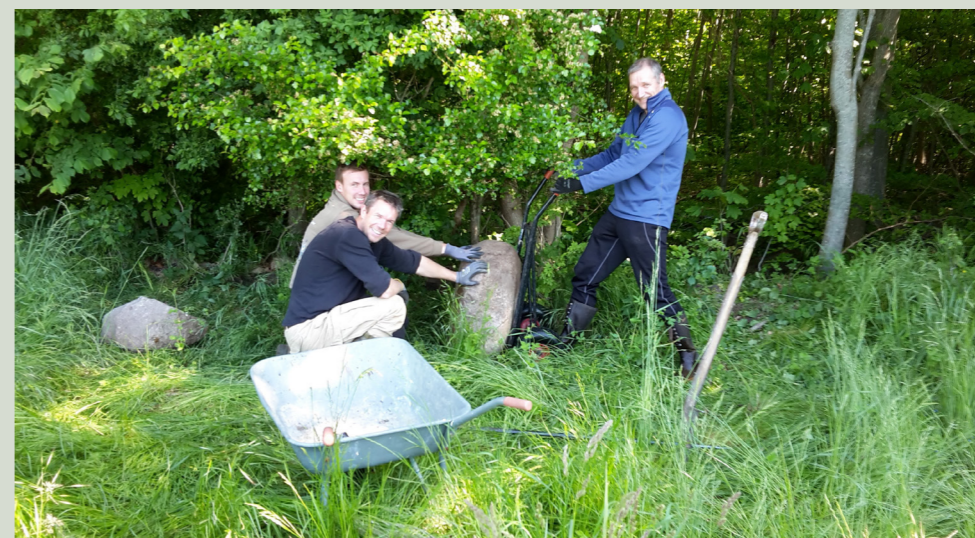
Ser man på, hvad der karakteriserer de frivillige i forhold til hvilke erfaringer og hvilken faglighed, de bærer ind i de konkrete samarbejdsprojekter, så viser analysen, at de frivillige lystfiskere er ”klædt godt på” i forhold til de opgaver, de påtager sig. De frivillige har deltaget på kurser, som udbydes af Dansk Sportsfiskerforbund, hvilket gør dem til kompetente medspillere i forhold til udviklingen og gennemførelsen af vandløbsplejeprojekterne.

”De (frivillige) har alle sammen været på kurser i Dansk Sportsfiskerforbund. De laver sådan et gratis kursus for alle medlemmer om vandløbs-restaurering, hvor man er afsted i to dage og lærer om, hvordan en gydebanke skal laves og stenstørrelse og hældninger og alt sådan noget. De har jo alle sammen været ude på det der for ligesom også at blive klogere på det. Det gør jo, at de kan vejlede

os i, eller vi kan have en faglig diskussion om, hvor gydebanken bør ligge, fordi der skal være noget fald, men ikke for meget fald og hvor er det bedst placeret i vandløbet. Det skal vi jo vide, inden de begynder at tegne en masse pletter ind på kortet.” (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

De frivillige har kompetencer og erfaringer på et specifikt område, som gør, at de i høj grad kvalificerer projekterne. Derudover er de ”kommunens øjne” ude i lokalområdet, når de færdes ved vandløbene i det daglige. Og endelig er det i høj grad dem, der tager ejerskab i forhold til projekternes gennemførelse.

”Jeg tror for udførelsens skyld, så er det vigtigt også (...) set fra lodsejernes side, at det er os der laver projektet. Fordi så står vi jo lidt sammen med dem og bruger kommunen som et redskab som nu en gang er nødvendigt for at få lov til at gennemføre projekterne. Men det er os, der kommer med et skide godt projekt og hjælper lodsejerne med at lave det sådan, at vandløbene fungerer optimalt til alles interesse.” (Frivillig i PIV i Faxe Kommune, maj 2016).



Blandt de frivillige i Klosterhaven er det meget forskelligt, hvilken viden og erfaring, de kom med i forhold til kendskabet til planter og lægeurter. Nogle havde stort set ingen erfaring, mens andre havde nogen erfaring.

"Jeg ved faktisk ikke noget om planter, og jeg er ind i mellem lidt uheldig med, hvad der er ukrudt og ikke er ukrudt." (Frivillig i Klosterhaven, april 2016).

"Jeg havde aldrig troet, jeg skulle interessere mig for haver. Men så fik jeg en kolonihave for tre år siden, og så er det ellers bare gået fuldstændig amok. Jeg er fuldstændig bidt af det. Så jeg henvendte mig, fordi jeg interesserede mig rigtig meget for lægeurter." (Frivillig i Klosterhaven, april 2016).

En tredje frivillig fortæller, at hun har et helt særlig forhold til Klosterhaven, fordi hendes far har været gartner og passet Klosterhaven igennem ca. 30 år, og at hun derfor er kommet meget i haven som barn.

Fælles for de frivillige, der deltog i interviewene er desuden, at de gerne ville lære mere om planter samtidig med, at de ønskede at være en del af et fællesskab.



Samlet udbytte, potentiale og udfordringer i samarbejdet med frivillige

Samlet set viser analysen, at både de frivillige lystfiskere og de kommunale forvaltninger drager stor nytte af samarbejdet om vandløbsplejeprojekterne. Set fra de frivilliges perspektiv genererer projekterne en mere bæredygtig bestand af havørred, hvilket både giver bedre fiskevand og større glæde ved at være ude i naturen. Men det avler også større turisme.

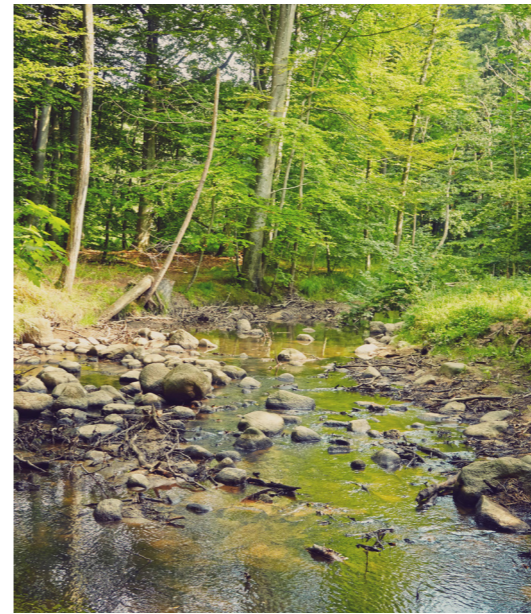
"Vi går ind og restaurerer de forskellige vandløb for at genskabe ørredernes gydepladser og opvækstområder. Så får du en bæredygtig bestand af havørred. Det, vi vinder med det, er, at vi fanger en masse fisk, og det er der rigtig mange, der godt kan lide. Og så er der en masse penge at hente i turismen." (Frivillig lystfisker i Odense, 2016).

Set fra kommunernes perspektiv betyder samarbejdet med de frivillige lystfiskere, at kommunen skal bruge færre ressourcer på genopretningen af vandløb, når de frivillige fra "grusbanden" påtager sig arbejdet med at lægge grus og sten til gydebanks for ørreden. Medarbejderen i Faxe Kommune siger bl.a.:

"Det bliver bedre projekter af, at vi har PIV med, end at vi selv skulle lave dem. Vi får lavet dobbelt så meget, fordi de laver grundarbejdet for os. Hvis vi selv skulle bruge tid på det, så havde vi jo ikke nået noget." (Medarbejder i Faxe Kommune, april 2016).

Derudover spiller de frivillige lystfiskere i PIV en afgørende kommunikativ rolle i forhold til kontakten til lodsejerne forud for gennemførelsen af de konkrete projekter. De frivillige har ofte lettere ved at overbevise lodsejerne om, at projekterne har en gavnlig effekt for lokalmiljøet, hvilket sparer kommunens medarbejdere for tid og ressourcer hertil.

Sidst men ikke mindst er der i dette samarbejde en stor gensidig forståelse og interesse mellem de kommunale



medarbejdere og de frivillige i de fælles bestræbelser på at forbedre vandmiljøet og skabe bedre fiskemuligheder. De frivilliges indsats er vigtig for kommunerne, og de frivillige oplever, at de både har stor indflydelse og ansvar i forhold til udviklingen og gennemførelsen af projekterne. Men frem for alt oplever de frivillige en stor glæde, når de tager ejerskab for projekterne, som gør, at vandmiljøet forbedres og dermed også fiskemulighederne og de naturoplevelser, det giver.

I Odense Kommune er vurderingen ligeledes, at de frivilliges indsats og interesse i forhold til gennemførelse af de naturforbedrende vandplejeprojekter har stor betydning. Men den kommunale medarbejder giver samtidig også udtryk for, at kommunen bruger en del medarbejderressourcer på at etablere og gennemføre samarbejdet med de frivillige lystfiskere. Og medarbejderens vurdering er, at den største gevinst ved samarbejdet er, at dette bidrager til større opmærksomhed om betydningen af miljøpleje og bidrager til at skabe flere "naturambassadører".

"Vi bruger en del tid på dialog med de frivillige, hvor vi, hvis vi havde en professionel entreprenør på opgaven,

kunne spare tid på det. Den største værdi for kommunen er det engagement, de frivillige har. Når de inviterer skoleklasser ud til projektet, når de får deres arbejde offentligt anerkendt (fx gennem avisartikler), og når de skaffer flere "naturambassadører", er det i virkeligheden det, der giver den største værdi for naturen og for samfundet generelt. Hvis vi ikke havde nogen naturambassadører, og ingen interesserede sig for naturen, så ville mit arbejde blive rigtig svært at udføre." (Medarbejder i Odense Kommune, september 2017).

De udfordringer og vanskeligheder, der opstod i forbindelse med samarbejdet om Klosterhaven, var af en noget mere kompleks karakter end samarbejdet om vandløbsplejeprojekterne. En væsentlig forskel var, at de frivillige i vandplejeprojektet havde formuleret et klart defineret projekt, som de mente, der var behov for, og som de selv kunne løfte, såfremt kommunen ville godkende det og betale materialeudgifterne hertil. Mens der i Klosterhaven ikke var defineret et klart projekt fra kommunens side. Her var der snarere tale om flere mulige projekter, som de fremmødte borgere kunne tilkendegive deres interesser i forhold til. De kommunale medarbejdere måtte bruge mange medarbejderressourcer på at mægle mellem de frivillige og deres forskellige præferencer og interesser i forhold til projektet – før man nåede frem til en løsning. Løsningen blev, at man dannede foreningen "Klosterhavens Venner".

"Hvis vi ikke var blevet en forening, så var mange af os overhovedet ikke ude i haven og lave noget. (...) Var vi ikke blevet en forening - og vi havde endda afstemning om det, fordi de (kommunen) ville gerne have vi underlagde os byhaverne - og det var heller aldrig gået. Så det er meget, meget vigtigt, synes jeg, at vi er en forening." (Frivillig i Klosterhaven, september 2017).

Det var således først efter, at foreningen Klosterhavens Venner blev dannet, at samarbejdet for alvor begyndte at tage form på en meningsfuld og tilfredsstillende måde for de frivillige og for kommunen.

METODE OG DATA

Undersøgelsen er gennemført ved kvalitative metoder i form af en række semistrukturerede interviews og fokusgruppelinterviews. Derudover har forskeren gennemført deltagende observation:

Samlet er der gennemført 13 interviews som grundlag for analysen af samarbejdet på det grønne område.

- Fem interviews og fokusgruppelinterview med tre medarbejdere i Odense Kommune.
- To fokusgruppelinterviews med to frivillige lystfiskere i Odense Kommune.
- To fokusgruppelinterviews med fire frivillige fra foreningen Klosterhavens Venner.
- To interviews med en medarbejder i Faxe Kommune.
- To fokusgruppelinterviews med to frivillige fra foreningen Pionerer i Vandløbspleje (PIV) i Faxe Kommune.

Disse interviews er blevet gennemført ad flere omgange med ca. 1-1½ års mellemrum fra 2016-2018.

Første runde af interviewene blev gennemført i foråret/sommeren 2016, og anden runde interviews blev gennemført i foråret 2017 og i efteråret 2017 samt i sommeren 2018.

Forskeren har desuden gennemført deltagende observation på møder mellem de frivillige og de kommunalt ansatte, der handlede om planlægningen og gennemførelsen af vandløbsplejeprojekter samt af de frivilliges aktiviteter i Klosterhaven.

Diskussion

Samlet set viser analysen, at det spiller en afgørende rolle for, hvor velfungerende samarbejdsprojekterne opleves, om de opstår på baggrund af et specifikt behov eller *interesse* hos de frivillige eller en frivillig forening, som har en klar vision fra starten (hvilket var tilfældet i vandplejeprojekterne i både Faxe Kommune og i Odense Kommune), eller om samarbejdet først og fremmest etableres med det formål at løfte en kommunal opgave (hvilket i høj grad prægede samarbejdet med de frivillige i Klosterhaven i Odense).

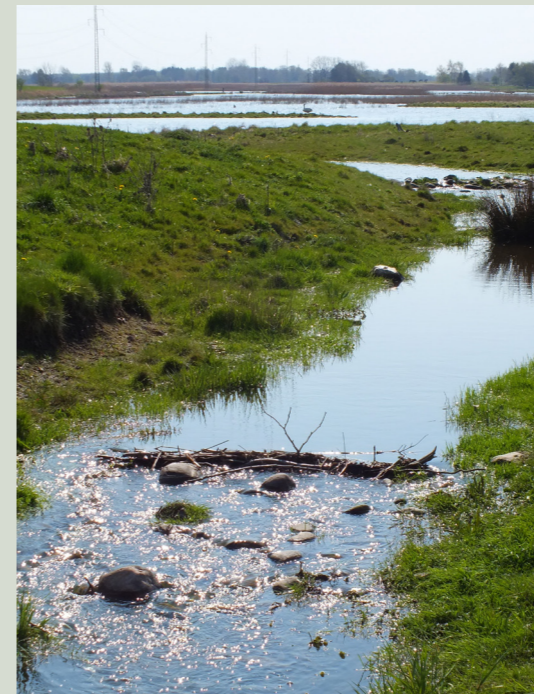
I Klosterhaven var det svært at få samarbejdet op at stå, bl.a. fordi rammerne for samarbejdet ikke var klart defineret på forhånd, men også fordi de frivillige kom med nogle meget forskellige forventninger til, hvad de hver især kunne tænke sig. Det skabte en uklar kommunikation fra kommunens side, og de store interesseforskelle blandt de forskellige frivillige, der var mødt op i Klosterhaven, gjorde endvidere, at samarbejdet var forbundet med mange uoverensstemmelser og svært at få etableret i starten. Men i takt med at de frivilliges "handlerum" blev bedre defineret, og man besluttede at danne foreningen "Klosterhavens Venner", har de frivillige fået mere *selvbestemmelse* i forhold til de opgaver, de udfører, og samarbejdet er blevet mere velfungerende. De frivilliges motivation er højnet betragteligt, og de har taget *ejer-skab* til projekterne – både indadtil og udadtil.

På baggrund af disse erfaringer er der flere forhold det kan anbefales at være opmærksom på, når en kommunal forvaltning etablerer et samarbejde med frivillige.

For det første er det vigtigt at være opmærksom på, hvordan de frivillige inddrages. Her er det på den ene side vigtigt at være åben overfor de frivilliges initiativer og ideer. På den anden side er det nødvendigt at være præcis i 'opgavebeskrivelsen', hvis man ønsker frivillige til en konkret opgave.

For det andet er det vigtigt at have øje for *gensidigheden* i samarbejdet og sikre sig, at begge parter får noget ud af samarbejdet. I vandløbsplejeprojekterne var det tydeligt, at begge parter fik noget ud af samarbejdet. Og hvad angår samarbejdet om Klosterhaven er det tydeligt, at i takt med at de frivillige oplever, at de får lov at udføre arbejdet på deres måde og mulighed for at tage ejerskab i forhold til planlægningen af større begivenheder, får begge parter noget ud af samarbejdet (fx i forbindelse med Blomsternes dag i Odense).

For det tredje er det en væsentlig overvejelse værd, om man på baggrund af de gode erfaringer med samarbejdet om vandløbsplejeprojekterne og det nuværende samarbejde med foreningen Klosterhavens Venner kunne få øje på andre grønne projekter, hvor frivillige kunne have interesse og se mening i et samarbejde der kan bidrage til større biodiversitet eller vedligeholdelse af områder i naturen eller af grønne områder i byen.



LITTERATUR

Agger, Annika (2015). *Forskningsreview om sam-skabelse*. Odense. University College Lillebælt.

Agger, Annika (2015). Hvilke potentialer og udfordringer er der ved tidlig inddragelse af borgere i samproduktion af styring? *Politica*, 47. årgang 2, 2015, 185-201.

Bang, Henrik Paul and Sørensen, Eva (2001). 'The Everyday Maker: Building political rather than social capital'. In: *Social capital and participation in everyday life*. Pp. 148-161. Ed. Dekker and Uslaner. Routledge.

Faxe Kommune (2013). *Frivillighed i Faxe Kommune - en strategisk ramme*.

Ibsen, Bjarne; Levinsen, Klaus; Petersen, Lise Specht; Iversen, Evald Bundgaard og Fehsenfeld, Michael (2018). *16 cases med samarbejde mellem kommunale institutioner og civile aktører*. Movements 2017:4. Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet.

Ibsen, Bjarne; Levinsen, Klaus; Petersen, Lise Specht; Iversen, Evald Bundgaard og Fehsenfeld, Michael (2018). Forståelse af de frivilliges faglighed på forskellige velfærdsområder. I *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. December 2018.

Odense Kommune (2014). *Fælles om Odense. Civilsamfundsstrategi*. Center for Civilsamfund.

HJEMMESIDER

<http://www.fishingzealand.dk/>

<http://fishingzealand.dk/fishing-zealand/fishing-zealand/>

<https://www.sportsfiskeren.dk/>

<https://vandplejefyn.dk/>

<https://www.odense.dk/klosterhaven>

https://www.facebook.com/KlosterhavenOdense/?ref=page_internal

FRIVILLIGE GRØNNE KRÆFTER

SAMARBEJDE MED FRIVILLIGE PÅ DET GRØNNE OMRÅDE

KORT FORTALT publikationer fra forskningsprojektet:

Civilsamfundet som 'motor' i facilitetsudvikling

Frivillige på plejecentre: Venneforening eller 'egne frivillige'

Samspejlet mellem lokale flygtningeorganisationer og kommunale institutioner

Borgerinddragelse i lokaludvikling: Borgerstyret budgettering og dialogmøder

Frivilligt socialt arbejde - autonomi og afhængighed

Frivillige grønne kræfter - samarbejde med frivillige på det grønne område

'Frie frivillige' i kommunen

Se alle udgivelser fra forskningsprojektet på projekthjemmesiden:

www.sdu.dk/frivillig-kommunal